

einaferð leggja áherðslu á, at krigsstöðan, við öllum teim særdum, löstaðu, undirrerneðu og á annan hátt illa fyrkomnu menniskjum, ger, at fólk tala nógv minni av. Og hetta fer aftur at bera í sær, at enn fleiri doyggja.

Hugsá vit okkum, at 1000 rad/dag verða máld ein tíma aftaná brestin, so fer í slíkum øki at verða 50 rad/dag eftir 7 døgum og 10 rad/dag í 25 dagar. Ein 1-megatonsbumba fer at fevna um eitt øki 3.000 km² til viddar, og har verða alsamt sendar út 2 rad um arið eftir tveimum árum. Henda so fleiri sprengingar samstundis í sama øki, so versnar dálkingin álvarsliga og breiðir seg nógv meira.

Um so er, at ein atombumba rakar eina kjarnorkustað, sum t.d. Barsebæk, so fer avfallið frá hesum verki at blanda seg við avfallið frá bumbuni. Isotopini frá einum kjarnorkuverki hava nógv longri niðurbrotningartíð enn tær frá eini atombumbu. Og í slíkum ferri fer dálkingin at breiða seg út um eitt øki 64.000 km² stórt, verður væntandi har í øldir soleiðis, at økið verður ónýtiligt at búleikast í.

Vandar við geislingini

Hvat er tað so, sum er so ringt við hesum strálingum? Tað vanlukkuliga og óbætliga fyr okkum og fyri øll djór er, at alt livandi fær mein. Verður vevnaður fyr stráling, so verður vevnaðurin skaddur.

Munur er á, hvussu ymisku kyknurnar í líkaninum taka við geisling. Kyknur, ið deilast skjótt, eru tær mest viðkvæmar. her verður serliga hugsað um merg og um kyknurnar í maga og gornum. Eisini er vítað, at immun-gøgnini eru viðkvæm.

Immun-gøgnini eru serliga skipað til at verja okkum imóti ígerðum. Strálingin ger, at henda verja verður spilt soleiðis, at vit verða enn minni fer fyri at standa imóti, verður húðin brend ella limir löstaðir. Kanningar vísa, at geisling við 150 rad er nógv mikið til at ávirka merg og immun-gøgn.

Stórar nøgdir av geisling í stutta tíð og við stórum intensiteti ber í sær skjótan deyða, alrahelst upp á fáar tímar upp í fáar vikur. Smærri nøgdir bera í sær vanda fyri at skaða ættar-bregði menniskjunnar, til ílegurnar, «genini», verða broyttar. Og hetta elvir til úrbregði, skeiklingar og avskeiplingar.

Ein bumbubrestur fer at raka menniskju við tí, ið nevnt «akutt strálsjúka». Eyðkennini eru spýggja, livsyki, verkjandi svullir í munni og gornum, ring móði, og hárið losnar. Sjúkueyðkennini kunnu hava mong stig frá teimum lottu til heilt ring, sum skjótt ger av við fólk. Er geislingin bert undir 150 rad, so er ávisur møguleiki fyri at draga undan, í hvussu er fyri fyrst. Men avgerandi er, hvussu stóra nøgd av strálm, fólk fær í seg innan hvussu stutt tíðarbil.

Møguligt at draga undan?

Metingar hava fingið menn at halda, at ávisur møguleiki er til at draga undan, skuldi kriggið við atombápn brostið á. Men nýggjastu metingarnar frá september 1985 eru nógv meiri dapur-skygdar. Hetta kemst serliga

av tí, at menn nú í størri mun enn áður eru farnir at rokna við teimum árinum, ið standast av geislavirkni í longri tíðarskeið. Og tað verður meira og meira greitt, hvørja ávirkan tað fær, verða samfeløgini lögð fullkomiliga lamin í einum atombápn-kriggi.

Tey fólk, sum draga undan vanlukkuni í fyrstu syftu, kunnu ikki á nakran hátt rokna við hjálp frá heilsuverkinum, tí hetta má roknast at vera jarðlagt samstundis, sum bumban brestur. Flestu sjúkrahúsugu metast at vera rapað og við teimum alt starvsfólkið týnt.

Hetta var sannroynt, tað ið 13 kilotonsbumban brast uppi yvir Hiroshima, har einans 3 av 45 sjúkrahús stóðu eftir. Av 298 læknum í økinum doyðu 65 beinanvegin, restin særdir, so einans 18 vóru arbeiðsförir. Av 1780 sjúkrasystur vóru tær 1654 deyðar. Tey vóru eisini púra ókend við tað, sum hendi teimum fólki, ið vóru á lívi. Men vit vita nú, at henda nýggja sjúka, teir sóu, var tann áður nevnda «akutta strálsjúkan, sum í vikur aftaná rakti fólk, sum bara dattu niður og vóru deyð, uttan at hvørki sár ella onnur tekin um vanluku sást á teimum. Hjálparfólki, sum komu inn í strálsjúk- ið, vórðu seinni fyri blóðkrabba ella leukæmi. Mótí strálsjúku er einki at gera uttan at fyrirbyggja.

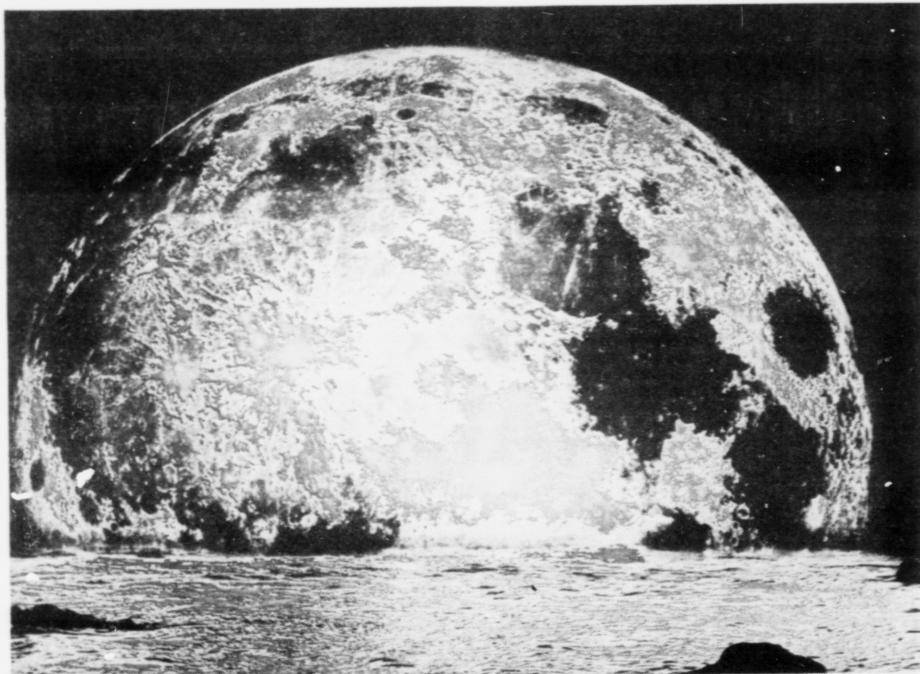
Eg nevndi, at tær nýggjastu frágreiðingarnar eru meira dapur-skygdar enn tær eldru. Tær meta eisini talið á deyðum aftaná eitt atombápn-kriggið at verða nógv størri enn áður hildið. Meðan tey fyrr nevndu, at so og so nógvur milliónir fóru at lata liv, verður nú talað um eina ella tvær milliónir.

Orsøkin til hetta er, at fólk eru vórðin greið yvir, at fullkomna skráðið av samfeløgnum ber í sær, at alt tað, ið nevnt verður matvøruveiting, fer at rapa og úrslitið verður hungursneyð. Ikki einans í teimum økjum, sum fyrst verða rakt av bumbum, men eisini í stóran mun í londum uttanum.

Verður t.d. USA rakt av atombumbum í stóralopi, so verður stóru partur av teimum matgøyslum, sum finnast á jørðini, ónýtiligar. Kornkrarnir ónýtiligar í nógv ár fram í tíðina. Landbúnaður á okkara døgum er nógv mekaniseraður, og henda útgerð hevði í stóran mun verði lögð í sor. Flutningurin frá búnaðarøkjum til brúkanar hevði verði ólagi, tí samferðsluskipanin er óivað tyðandi bumbumál í møguligum atombápn-kriggi.

Markleys oyðing

Hendir tað, at tær stóru matgøyslurnar verða lagdar í oyði, so fer eisini eitt meira staðbundni atombápn-kriggið skjótt at fevna um allan heimin, har bæði tey, ið eftir liva í krigsøkinum, og so sanniliga eisini tey, sum liva langt burtur frá, verða meint rakt. Ikki má gloymast, at har, sum fólk nú í friðartíð livir á hungursmarkinum, serliga í tilfúrsettu londunum, búgva umleið 800 milliónir. Og tað er greitt, at í slíkum londum skal lítið til, at hungursneyð tekur seg upp, um so er, at matur fæst ikki hagar frá bumburaktu kornlondunum, t.d. USA. Hesi verða tald uppi tey, ið fara at dvina fyri atombápn-kriggið, hóast tey

verða óbeinleis rakt. — Eg taki hetta við til at vísa á, hvussu umfangandi skaðarnir verða, og hvussu neyvar útrökningar eru gjørdar.

Dustskyggini frá bumbusprengingunum fara langt upp í luftina, upp í stratosferuna, har teir breiða seg út og skýma fyri solargeislunum. Visindamenn hava bent á, at hetta fer at elva til vetrarkulda um alla jørðina. Hetta kemur so afturat nógvu- um øðrum og fer at minka um møguleikan fyri at kunna vinna á avleiðingunum av atombápnkriggi. Kuldin fer serliga at gera um seg har, ið liviumstøðurnar eru lagaðar eftir vanligu heitum veðurlag. Har, ið vetrarkuldi er ikki vanlig, og har húsinu eru ikki hjálvað, sum tey eru í tempraða økinum. Samstundis verða gróðrarlíkindini so vánalig, at korn ikki búast ella als ikki veksur. Trupulleikin verður at fáa føðina at rokka til tey, sum eru eftir á lívi.

Alt drekkivatn verður dálkað, í hvussu er í stórum økjum. Teir stóru vatnbrunnarnir fara at verða bumbumál, og vatnmongdin, sum kann útvegast, verður nógv minni enn nýtslan. Yvirflutvatnið verður dálkað við geislavirknum isotopum, fyrst og fremst við strontiumi 90, sum hevur halveringstíðina 28 ár. Hesi isotop fara í plantur og áleis til menniskju. Hjá fólki savnast strontium í beini, cesium í kyknunum. Hetta fer at ávirka tey, ið draga undan, og fer í langa tíð at elva til krabba-mein.

Insekt og virus og bakteriur tola væl geislingar og draga undan. Tí fara niðurbardar sjúkaválvarsligu slegunum at kykna upp aftur. Samstundis sum heilsuverkið í krigsøkjunum nærur er lagt í oyði saman við heilivágidnaðinum, so tær herviliga landfarssóttirnar aftur fara at herja eins og í miðöldini.

Eg havi higartil umrøtt árin- in av eini megatonsbumbu, sum ber í sær trýstýlling, hita og geisling. Eg havi eis- ini tosað um avleiðingarnar av einum størri atombápn-kriggi. Og havi nomið við tað,

sum visindamenn í dag meta fer at henda í tíðini aftaná bumbubrestirnar, við teimum avleiðingum, sum hetta fær fyri øll fólk á faldum.

Um ein megatonsbumba sprengist, tá ið hon er komin heilt niður á jørðina, so ger hon eitt hol, sum verður ein kilometur til viddar og er 50 metrar djúpt. Sprengist bumban í sjónum, so fer hon at gera eina heilt ómetaliga høga aldu, sum fer nógvar kilometrar yvir hav og oyðir alt, sum fyri er. Er tað ein neutronbumba, sum sprengist undir vatni, so fer strálingin at gera ódýlgar mongdir av natríumi virknar. Og av tí at natríum er í salti og tey langtílvandi isotopini dálka havið við geislavirknum natríumi, so fara drepani streymar at floyma gjøgnum heimshóvini.

Tað, sum vit læknar megu gera vart við, er, at bert eitt prosent ella minni av tí samanløgdu, oyðandi mongd av bumbum, sum tey tvey stør- veldini í dag hava, er ívaleynt nógv til at oyðileggja bæði USA og Sovjet. Og hetta fer samstundis at bera í sær ómetaligan skaða á allar aðar partar av jørðini. Ongar av teim kendu verjuskipanunum í dag eru meira enn 99% tryggar, so einasti vegurin er at skerja og at beina fyri øllum atombápnunum. Harvið sleppa vit undan domadegi.

— Men hvagar skulu vit koyra allar bumburnar? Eg havi einki sagt um støðuna í Føroyum, fer atombápn- kriggið at bresta á. Tað er, tí at eg veit einki um hana. Men okkara vandamálið hevdu verðið tey somu suri hjá øllum øðrum, meti eg.

Hvur nakar áhuga fyri at seta seg gjøllari inn í avleiðingarnar av atombápn, so kann eg vísa til eina frásøgn, nevnd «Medical Implications of Nuclear War», frá einum symposiumi, hildið í Washington í september 1985 á «Institute of Medicine of the National Academy of Sciences».

(Viðm. —IPPNW er «International Physicians for the Prevention of Nuclear War», eisini kallað Læknar fyri Friði.)

